

Ђурђина Т. Јовановић¹
Универзитет у Крагујевцу
Филолошко-уметнички факултет
Центар за научноистраживачки рад
ORCID 0009-0008-0686-9221

МОДАЛНИ ГЛАГОЛИ *MUST* И *HAVE TO* У РОМАНУ *СЛУШКИЊИНА ПРИЧА* И ЊИХОВИ ПРЕВОДНИ ЕКВИВАЛЕНТИ²

Предмет овог рада јесте контрастивна анализа енглеских модала *must* и *have to* и њихових преводних еквивалената у роману *Слушкињина прича* Маргарет Атвуд. Примери из корпуса су анализирани на основу њихових модалних значења, паралелно са употребом њихових преводних еквивалената у српском језику. Циљ рада јесте да се на примеру једног романа и његовог превода на српски језик идентификују могући преводни еквиваленти енглеских модалних глагола и укаже на преводилачке стратегије којима се у конкретном наративном и културном контексту преноси модалност. Анализирани примери су показали да се у роману као најчешћи преводни еквивалент енглеских модала *must* и *have to* у деонтичкој и динамичкој употреби јавља глагол *морати*, што је делимично условљено контекстом романа. Запажено је да се једино у случају епистемичке модалности јављају различита преводилачка решења (адвербијали, нелични глаголски облици модала, глаголска времена и начини), како би се што приближније пренело оригинално значење и очувао што природнији израз у српском језику.

Кључне речи: модални глаголи, деонтичка и епистемичка модалност, енглески језик, српски језик, преводна еквиваленција, *Слушкињина прича*

1. УВОД

Модалност, као једна од важних семантичко-прагматичких категорија, изражава говорников став о садржају исказане пропозиције (Бајби и Флајшман 1995: 74), односно представља квалификацију коју говорник даје о свом исказу и/или стању ствари које је означено њиме (Пипер и др. 2005: 636). Са тим у вези, модалношћу се могу исказати значења могућности, вероватноће, нужности, обавезе, уверености, способности, дозволе, забране, намере, предвиђања и воље, чија је иденти-

1 djurdjina.jovanovic@filum.kg.ac.rs

2 Истраживање спроведено у раду финансирало је Министарство науке, технолошког развоја и иновација Републике Србије (Уговор о преносу средстава за финансирање научноистраживачког рада истраживача на акредитованим високошколским установама у 2025. години број: 451-03-136/2025-03/ 200198).

фикација увек условљена ширим комуникативним контекстом (Бајби и Флајшман 1995: 74; Пипер и др. 2005: 442). Због своје комплексности, модалност је често предмет истраживања, поготово у контрастивним анализама где се врши поређење модалних глагола једног језика са модалним глаголима другог језика. При поређењу енглеских модала са српским, запажено је да ће се, због природнијег превода, у српском језику модалност у великом броју случајева пре изразити одређеним модалним изразима него модалним глаголима, као и да значења српских модалних глагола нису толико стриктно одређена и дефинисана.

1.1. РАНИЈА ИСТРАЖИВАЊА

Као што је већ поменуто, значајан број аутора се бавио контрастивном анализом енглеских и српских модала. Од значајнијих аутора би требало издвојити Ј. Пртљагу (2006) и њен рад *Енглески модални глаголи сап и тау са значењем прошле могућности, дозволе и способности и њихови еквиваленти у српском језику*, који пружа детаљан увид у семантичке нијансе и преводилачке изазове ових модалних форми и указује на ограничења директних еквивалената, као и на потребу за контекстуалним приступом у превођењу модалности. Поред тога, ауторка се у својим другим радовима бавила и епистемичком и динамичком употребом глагола *will, can* и њиховим српским еквивалентима, као и деонтичком модалношћу у енглеском и српском језику (2008а; 2008б; 2014). Поред ње, потребно је истаћи и монографију *Модалности, суд, исказ: епистемичка модалност у енглеском и српском језику* И. Трбојевић-Милошевић (2004) која представља једно од првих свеобухватних истраживања епистемичке модалности у енглеском и српском језику, с посебним освртом на контрастивну анализу модалних израза. Њен допринос огледа се у систематизацији модалних средстава и указивању на разлике у начинима изражавања сигурности и уверења у ова два језика. Битно је поменути и монографију Предрага Новакова (2023) *Студије из енглеско-српске контрастивне граматике глагола* у којој он закључује да српски преводни еквиваленти енглеских модалних глагола не могу увек пренети нијансе значења оригинала, као и то да се као преводни еквиваленти често срећу адвербијални изрази са модалним значењем и конструкције које преносе одређено прагматичко дејство енглеског оригинала. Такође, Новаков је закључио да се модална значења могу јасније одредити тек у ширем контексту. Осим монографија, постоји и доста контрастивних радова, од којих бисмо издвојили рад *Модални глаголи must, should, can/морају, требају, моћи у енглеском и српском језику: опште карактеристике и изазови при превођењу* А. Јанић и Д. Стаменковић (2016), јер узима у обзир све три врсте модалности. Сви контрастивни радови пружају јаснији увид у модалне системе енглеског и српског језика, откривају њихове сличности и разлике и долазе до закључака који могу унапредити преводилачку праксу.

Међутим, већина тих радова бави се основним модалним глаголима у енглеском језику, док модални систем енглеског језика обухвата много више модалних реализација, међу којима је и полумодал *have to*, који је врло сличан централном модалном глаголу *must*. У раду А. Радовановић (2012) проналазимо прегледну анализу динамичких модала *must* и *have (got) to* и њихових српских еквивалената, са фокусом на семантичке разлике и употребу у теоријском оквиру, али без емпијске анализе корпуса. Управо је овај недостатак контрастивне анализе периферних модала кроз корпусну анализу стварне језичке употребе био мотив за одабир овакве теме. Сматрамо да су периферне модалне реализације једнако релевантне као и централни модални глаголи, самим тим што су учестале, како у говору, тако и у писању, те им треба посветити пажњу и видети како оне кореспондирају у српском језику.

1.2. МОДАЛНОСТ У ЕНГЛЕСКОМ ЈЕЗИКУ

У савременијој англистичкој литератури углавном се говори о три врсте модалности: деонтичкој, епистемичкој и динамичкој (Палмер 1990: 6–7; Хадлстон и Пулам 2002: 184). У својој „Oxford Modern English Grammar”, Артс такође говори о три поменуте врсте модалности, објашњавајући њихове разлике. Са његовог становишта, деонтичка модалност користи се за изражавање обавеза или давање дозвола (Артс 2011: 275–278); или, како су то навели Хадлстон и Пулам (2002: 178), деонтичка модалност подразумева наметање обавезе или забране, давање дозволе и слично. Палмер (1990: 7) ову врсту модалности карактерише као субјективну, јер је говорник тај који обавезује, дозвољава или забрањује, и као перформативну (Палмер 1990: 69). Хадлстон и Пулам (2002: 178) као пример ове врсте модалности наводе реченицу *You must pull your socks up* (Мораш више да се потрудиш³), у којој говорник издаје наређење, при чему истичу да особу, ауторитет или конвенцију, од којих обавеза произлази, називамо деонтичким извором. Епистемичка модалност тиче се знања и/или закључивања (Артс 2011: 275–278), односно подразумева квалификацију говорниковог знања (Хадлстон и Пулам 2002: 178). Као пример епистемичке модалности, Хадлстон и Пулам (2002: 178) дају реченицу *He must have been delayed* (Мора да је закаснио), коју интерпретирају као нешто до чега се дошло закључивањем. Другим речима, говорник има неко претходно знање или доказ о датој теми, који му дозвољавају да доноси одређене закључке. У својој „English Grammar: A University Course”, Даунинг и Лок (2006: 343–344) овом објашњењу додају и одређени степен нужности или могућности, заснован на тим доказима или претходном знању које говорник има. Наиме, чак и када говорник има одређено претходно знање или доказ, он није увек сигуран у своју тврдњу. Артс (2021: 275–278) такође скреће пажњу на чињеницу да је, као и код деонтичке, и код епистемичке мо-

3 Превод цитиране литературе у раду је наш.

далности „извор” сам говорник. Он објашњава како су ове две модалности уско повезане; ако говорник изведе закључак на основу свог знања о свету, онда је говорник у обавези да изведе тај закључак, понекад чак и на основу логике, као у примеру који наводи *John killed the fly* (Џон је убио муву), што за собом повлачи *The fly must be dead* (Мува мора да је мртва / Мува је сигурно мртва). На крају, динамичка модалност означава „способност” и „вољу” (Палмер 1990: 7). Ови појмови се односе на субјекат реченице која садржи модални глагол, а не на говорника (Палмер 1990: 7; Артс 2021: 275–278), због чега је Палмер (1990: 36) у почетку ову модалност називао *subject-oriented modality*, јер обухвата способност или вољу субјекта реченице пре него мишљења (епистемичка модалност) или ставове (деонтичка модалност) говорника. Хадлстон и Пулам (2002: 178) ово илуструју примером *She can easily beat everyone else in the club* (Она лако може да победи све остале у клубу), при чему је јасно да се ради о способности субјекта. Динамичка модалност такође покрива неутрална посредна значења (Палмер 1990: 114–116) која се односе на „могућност” и „необходност”, као у примеру *If the ratepayers should be consulted, so too must the council tenants* (Ако треба консултовати пореске обвезнике, онда се морају консултовати и станари општинских станова), у коме је јасно да нема назнака о учешћу говорника у тврдњи. На сличан начин Палмер (1990: 115) у примеру *Yes, I must ask for that Monday off* (Да, морам да тражим слободан тај понедељак) илуструје да људи генерално не намећу обавезе сами себи, већ су условљени спољним факторима. Дакле, овде је „извор” модалности начин на који је свет организован, односно спољни свет, околности, а не сам говорник, као што је случај код деонтичке и епистемичке модалности (Артс 2021: 275–278).

Модалност се у енглеском језику може изразити на различите начине. Најчешћа је употреба основних модалних глагола: *can, could, may, might, will, shall, should, would* и *must*, који се по својим морфосинтаксичким одликама разликују, како од лексичких, тако и од осталих помоћних глагола (Картер и Макарти 2006: 638–639). Међутим, постоје и други облици изражавања модалности: од полумодалних глагола, који имају карактеристике основних модалних глагола, али и лексичких глагола, до одређених граматикализованих модалних израза, па чак и до одређених придева, прилога и именица (Картер и Макарти 2006: 638). Даунинг и Лок (2006: 380–381) нуде поделу ових различитих модалних реализација. Поред основних модалних глагола, они наводе лексичко-модалне помоћне глаголе, који се састоје од помоћних глагола *be* или *have*, обично још једног додатног члана и инфинитива (*have (got) to, be bound to, be likely to* итд.). Следећи су полумодални *need* и *dare*, затим лексички глаголи који исказују модалност, попут *allow, beg, command, forbid, guarantee, guess, promise, suggest, warn*, као и глаголи *wonder* и *wish* који исказују нечињенична значења. Они, такође, наводе и различите прилоге, придеве и именице, којима се могу исказати модална значења.

С обзиром на то да се овај ради бави анализом модалних глагола *must* и *have to*, анализираћемо *must* као основни модални глагол, а *have to* као један од лексичко-модалних помоћних глагола.

1.2.1. Модални глагол MUST

Модални глагол *must* може исказивати више различитих значења – од различитих обавеза, преко учтивих позива и закона, до дедукције, односно закључивања (Картер и Макарти 2006: 654). Међутим, он се најчешће повезује са значењем извесности. Самим тим што је исказана модалом, та извесност постаје донекле умањена. Такву модалну извесност говорник бира зато што му знање не дозвољава да изнесе јасну тврдњу, зато што жели да се дистанцира од своје изјаве у тренутку интеракције, или због учтивости (Даунинг и Лок 2006: 382). У овом случају, говорник не прихвата ниједну могућност да његов исказ није истинит и не дозвољава контрадикторност: *The concert must be over* (Концерт мора да је готов / Концерт је сигурно готов) (Даунинг и Лок 2006: 382).

Као другу врсту модалне извесности, Даунинг и Лок (2006: 382) наводе „логичку нужност”, што значи да је неопходно да је „случај X тачан”. Модал *must* је најчешће коришћени модални глагол у британском енглеском и обично је субјективан, јер изражава снажна уверења заснована на дедукцији или закључивању из доказа, који може или не мора бити наведен. Даунинг и Лок даље објашњавају како исказ *The concert must be over* може бити изговорен у случају када говорник види погашена светла или да је хала у којој се концерт одржава затворена. Дакле, ово би било епистемичко значење овог глагола, засновано на доказима. Оваква употреба модала *must* је врло честа у говорном језику, поготово за изражавање говорникових реакција (*I'm twenty-eight, so she must be twenty-seven*) (Картер и Макарти 2006: 655).

Модал *must* има деонтичко значење само у случајевима у којима говорник (или писац) јасно преузима одговорност за наметање нужности (Палмер 1990: 73). Када се модал *must* користи за изражавање обавезе, она се доживљава као команда (*You must copy this out again*) (Даунинг и Лок 2006: 387). Снага ове команде произлази, како аутори наводе, из чињенице да у одређеним културним контекстима, као што су школа, породица, војска, говорник има власт над саговорником, који је у реченици субјекат „ти”. Још један од разлога може бити тај да говорник преузима одговорност за радњу која се спроводи или зато што је глагол у активном облику. Ова „снага” се може смањити ако је субјекат у реченици „ја”, па је тиме обавеза интернализована (полази од самог говорника), ако се користи треће лице јединине или пасивни облик глагола, или је, како то Хадлстон и Пулам (2002: 182) наводе, извор иза деонтичког *must* најчешће субјективан (говорник), али може бити и објективан (извештај о правилима и прописима), што се може тумачити као динамичка употреба овог глагола. Са тим у вези је и перформатив-

ност исказана овим глаголом: *must* може али не мора да подразумева учешће говорника (Палмер 1990: 69). Када се глагол *must* користи да искаже обавезу или дозволу у прошлости, он није праћен инфинитивом у форми *have* + *-en*, већ се користи прошли облик глагола *have to*, *had to* (*I must go / I had to go*) (Даунинг и Лок 2006: 386; Картер и Макарти 2006: 655). Исто важи и за будућност (*will have to*). У случајевима када је модал *must* праћен инфинитивом перфекта, значење се увек односи на закључивање, односно дедукцију, а никада на обавезу (Картер и Макарти 2006: 656). Када је у питању одрични облик овог модалног глагола, *must not* се користи за изражавање забране (*You must not leave stuff like this under the sofa!*), док се негација дедукција углавном изражава помоћу облика *can't/cannot*, осим у неформалним контекстима, када се може срести и облик *mustn't* (Картер и Макарти 2006: 656–657).

Важно је поменути и случајеве када се модал *must* користи за изражавање појединих закона или правила (Картер и Макарти 2006: 655), у којима је „извор” модалности начин на који је свет организован, што представља динамичко значење овог модала.

1.2.2. Лексичко-модални помоћни глагол HAVE TO

Глагол *have to*, иако спада у лексичко-модалне помоћне глаголе, увек је, као и сви модални глаголи, праћен инфинитивом. Као и *must*, овај глагол исказује обавезу и неопходност/нужност (Даунинг и Лок 2006: 320), док му је најчешћа употреба управо изражавање обавеза (Картер и Макарти 2006: 667). Значење често имплицира да „околности приморавају”, односно да постоји одређена спољашња нужност (Палмер 1990: 114).

Када је у питању епистемичко значење логичке нужности, глагол *have to* се у британском енглеском ретко користи, али се у савременом језику често среће као алтернатива епистемичком *must*. Међутим, у америчком енглеском се за изражавање логичке нужности чешће користи *have (got) to* него *must* (Даунинг и Лок 2006: 382). При изражавању овог значења модали *must* и *have to* су прилично слични, али *must* има фреквентнију употребу у овом значењу (Картер и Макарти 2006: 668–669).

Обавеза исказана глаголом *have to* је углавном објективна (Даунинг и Лок 2006: 388), долази из спољашњег света, не од самог говорника (Картер и Макарти 2006: 667). Управо се зато за исказивање објективне деонтичке модалности користи глагол *have to* (Хадлстон и Пулум 2002: 183), али се ово његово значење углавном тумачи као динамичко, јер је „извор” модалности начин на који је свет организован, односно спољни свет, околности, а не сам говорник. Глагол *have to* негира било какво учешће говорника, стога никада није перформативан (Палмер 1990: 69).

Са синтаксичке стране, *have to*, за разлику од *must*, има нефинитне облике *having to*, *to have to*. Такође, има и облик за прошлост (*had to*) и може се комбиновати са другим модалним глаголима (*may have to*) (Даунинг и Лок 2006: 388). Одрични облик овог модала, који се најчешће гради са помоћним глаголом *do*, користи се за исказивање одсуства обавезе (*Well I don't have to pay*) (Картер и Макарти 2006: 656). Међутим, у формалнијим контекстима се као одрични облици овог модала могу јавити и облици *have / had not to* или *haven't / hadn't to* (Картер и Макарти 2006: 668).

1.3. МОДАЛНОСТ У СРПСКОМ ЈЕЗИКУ

Модални глаголи су се у српском језику ретко описивали као посебна категорија глагола, па се може рећи да је модалност у србистици донекле слабије обрађена. Као што је већ речено, постоје монографска издања која се баве контрастивном анализом модала у српском и неком другом језику, а од граматика које се детаљније баве модалношћу издвојили бисмо *Грамађику српског језика за странце* (1990) ауторки П. Мразовић и З. Вукадиновић, као и Пиперову *Синтаксу савременог српског језика* (2005). Трбојевић-Милошевић (2004: 155) истиче да су и модалност и модални глаголи у нашој старијој литератури „третирани на неодређен, недефинсан начин” и да се они не разликују много у односу на друге чланове глаголског система, као што је то случај у енглеском језику. Српски модални глаголи, за разлику од енглеских, имају више сличности са пунозначним лексичким глаголима; наиме, типични српски модали попут *моћи*, *хћети*, *морати* примају наставке за време и лице, имају безличне облике, док њихове допуне, осим безличних инфинитивних клауза, могу бити и личне клаузе уз субординатор *да* (Новаков 2023: 34). Стога се модали у српској литератури ретко сврставају у посебну врсту глагола. Трбојевић-Милошевић (2004: 155) наводи листу неопходних услова које глагол мора да испуни, како би припадао категорији модалних глагола:

- а) модални глагол нема лексичко значење када стоји самостално;
- б) семантички потенцијал модалних глагола укључује термине нужности и могућности, односно обавеза и дозволе у пуном обиму њихове вредности, као и динамичку способност;
- в) модални глаголи се понашају као модификатори предлога у исказу.

Ауторка такође истиче да су централни носиоци епистемичког значења у српском језику модални глаголи *морати* и *моћи*, док се глаголи *шребати*, *смети*, *хћети* и *умети* могу назвати епистемичким периферним модалима (Трбојевић-Милошевић 2004: 156).

Мразовић и Вукадиновић (1990: 143–156) наводе да су модали глаголи са непотпуним значењем, да захтевају допуну самосталним глаголом и означавају оцену говорника о радњи израженој самостал-

ним глаголом или способност субјекта да оствари ту радњу. У модалне глаголе убрајају глаголе *хшећи*, *моћи*, *морати*, *смећи* и *шребати* и описују њихове морфосинтаксичке одлике и значења. Пипер и др. (2005: 636–649) разматрају категорију модалности и одређују је као семантичко-прагматичку категорију, односно као квалификацију коју говорно лице даје о свом исказу или о ситуацији коју тај исказ означава. Даље истичу како се категорија модалности може изразити категоријом глаголског начина, али и лексичко-граматичким средствима као што су модални глаголи и лексеме сличног значења (Пипер и др 2005: 636). Као најчешћи модални глаголи и модалне речи и изрази издвајају се *моћи*, *шребати*, *морати*, *смећи*, *хшећи*, *желећи*, *забранићи*, *бићи* у *стању*, *бићи дужан*, *бићи обавезан*, *бићи дозвољен*, *бићи забрањен* итд. (Пипер и др. 2005: 638). Поред тога, Пиперова синтакса наводи и више модалних значења, од којих ћемо издвојити деонтичку и епистемичку модалност, јер се оне донекле подударају са англистичком литературом. Деонтичка модалност се дефинише као облигаторна модалност и указује на то да ли је ситуација потребна или обавезна, при чему степен принуде може бити мањи или већи; најчешћи модали са овим значењем су *шребати* (слабија обавеза), *морати* (снажнија обавеза), као и *смећи* и *моћи* у неким случајевима. Епистемичка модалност подразумева увереност говорника у истинитост исказа, а типични модали са овим значењем су *морати*, *шребати*, али и *моћи*. Пипер и др. (2005: 644) наводе пример исказа *Мора да су њошли*, у ком модал *морати* означава висок степен епистемичке уверености говорника. Из овога можемо закључити да су и неки српски модали, као и енглески, вишезначни, поготово модал *морати*, што се разрешава анализом контекста.

1.3.1. Модални глагол МОРАТИ

Српски модални глагол *морати* се у литератури најчешће проналази као еквивалент енглеским модалима *must* и *have to*. Он, као и његови енглески еквиваленти, може изражавати више значења. Мразовић и Вукадиновић (1990: 147–148) наводе да се овај глагол може употребити у модалном односу према субјекту реченице, али и према говорнику. У односу према субјекту *морати* има значење неопходности, нужности (Ibid.). Ауторке даље наводе да ова нужност може да потиче од туђе воље, али и од воље самог субјекта. Тако наводе примере *Морала сам све њо њлану обавићи* (туђа воља) и *Морала сам из свеј њласа викаћи / да вицем* (неопходност произашла од самог субјекта). Јелена Пртљага (2014: 241) наводи да модал *морати*, поред модала *моћи*, спада у централне деонтичке модале, јер „у семантичком домену садржи логичке појмове могућности, односно дозволе и нужности, односно обавезе”. Мразовић и Вукадиновић (1990: 147–148), такође, истичу да постоји и нелична употреба овог глагола, односно употреба глагола у неличном облику као у примеру *Мора се све њо њройису обавићи*. Код употребе глагола

морати у односу на говорника, он има значење претпоставке и тада се јавља у неличном облику као у примерима *То је сигурно морало бићи стидљиво* и *То мора много да боли*. При оваквој употреби, допунски глагол може да се јави у перфекту (нпр. *Мора да смо већ стигли* / *Мора да се услијавао*). У оваквим случајевима јавља се само *да* реченица у перфекту, не постоји могућност употребе инфинитива. Исто тако Пипер и др. (2005: 644) наводе да се глагол *морати* може употребити у функцији исказивања епистемичке модалности истичући да у таквим случајевима глагол *морати* у перфекту или потенцијалу може бити употребљен или безлично, или у личном глаголском облику, а пунозначни глагол у предикату такве реченице може бити у облику *да*-конструкције, или у облику инфинитива. Према мишљењу Милоша Ковачевића (2009: 78), облик *мора* у овом контексту више се не посматра као модални глагол, већ се тумачи као модална партикула⁴. Кључна разлика је у томе што *мора* као глагол носи деонтичко значење, односно указује на нужност или обавезу, док *мора* као партикула изражава епистемичку модалност, односно степен вероватноће или могућности. Ковачевић такође наглашава да преласком из категорије глагола у категорију партикуле, презентска алолекса *мора* нужно мења и тип модалног значења исказа. Тестом супституције синонимским епистемичким партикулама које изражавају уверење говорника у остварење садржаја исказа (нпр. *сигурно*, *несумњиво*, *највероватније* итд.) може се утврдити епистемичко значење партикуле *мора*. Дакле, ако се конструкција *мора да* може заменити неком од наведених партикула, у питању је модална партикула *мора*, а не глагол, а самим тим и епистемичко значење исказа.

Предмет овог рада јесте контрастивна анализа енглеских модала *must* и *have to* и њихових преводних еквивалената у роману *Слушкињина прича* Маргарет Атвуд, чија је радња смештена у дистопијском свету у којем су норме, обавезе и забране строго дефинисане и контролисане. Управо такав контекст пружа учесталу и семантички разнолику употребу модалних глагола, што овај роман чини изузетно погодним за истраживање преводилачких поступака у преношењу модалности из енглеског у српски језик. У раду ће се проучити употреба наведених модала у канадском дијалекту књижевног енглеског језика, паралелно са употребом њихових преводних еквивалената у српском језику. Примери из корпуса биће класификовани према значењима модала, са посебним фокусом на реализацији њихових превода. Циљ рада јесте да се на примеру једног романа и његовог превода на српски језик идентификују могући преводни еквиваленти енглеских модалних глагола, при чему рад настоји да укаже на преводилачке стратегије у конкретном случају и допринесе разумевању начина на који се модалност може пренети у одређеном наративном и културном контексту. Хипотеза рада је да ће се у корпусу, због тематског контекста романа, који приказује тоталитарно

4 Искључно објашњење ове конверзије на основу синтаксичких критеријума даје Милош Ковачевић (2009: 78).

литарно друштво са строгим правилима, ограничењима и присилама, као најчешћи преводни еквивалент енглеских модала *must* и *have to* у значењима деонтичке и динамичке модалности јавити глагол *морати*, као и то да ће се у неким случајевима, ради природнијег превода и доследног преноса епистемичког модалног значења, јављати различита преводилачка решења (адвербијали, нелични глаголски облици модала, глаголска времена итд.).

2. АНАЛИЗА КОРПУСА

Корпус за анализу овог рада чине примери са енглеским модалима *must* и *have to* (укључујући и облике *has to*, *had to*, *have had to*) из романа Маргарет Атвуд (Margaret Atwood) *The Handmaid's Tale* објављеног 1985. године, као и примери из превода овог романа на српски језик *Слушкињина ѝрича* објављеног 2006. године (превод: Горан Капетановић). У питању је канадска варијанта енглеског језика и савремени прозни текст који осим дијалога, наративних делова и описа, садржи доста унутрашњих монолога и ретроспекција. Текст је писан свакодневним језиком, разумљивим за све читаоце, док је радња смештена у дистопијском друштву под називом Гилеад, у коме влада тоталитарни режим и у коме су жене лишене основних грађанских права – забрањено им је да читају, раде, поседују имовину или новац, а сврха њиховог постојања своди се на репродуктивну функцију. У том контексту, нарочито унутар језика нараторке која је и сама жртва режима, честа је употреба модалности која означава обавезу, нужност и присилу, како из перспективе спољашњих правила, тако и у виду интернализованих норми. Управо зато, роман *Слушкињина ѝрича* пружа плодну основу за анализу модалних глагола који исказују деонтичку, динамичку и епистемичку модалност, односно одражавају и спољашње принуде и унутрашња уверења. Са тим у вези, примери модала *must* и *have to* биће анализирани у непосредном контексту у ком се јављају у роману, јер нам он омогућава увид у то да значење модалности не почива само на лексичком избору, већ и на друштвеним околностима, динамици моћи, и индивидуалном доживљају принуде. Роман има око 300 страна (15 поглавља) на којима је пронађено 177 примера модала *must* и 105 примера модала *have to* у свим својим личним облицима (нису забележени они који немају модално значење). Анализа ће се прво фокусирати на модал *must*, јер је доминантнији у корпусу, па потом на модал *have to*. Модали ће бити анализирани на основу значења, а уз енглеске реченице наводиће се и коментарисати преводи на српски језик.

2.1. МОДАЛ *MUST* У КОРПУСУ

Као што је већ речено, у корпусу се модал *must* јавља 177 пута у 176 реченица. Модал се јавља у следећим структурама:

MUST + прости инфинитив (109 примера)
+ инфинитив перфекта (65 примера)
+ негација (3 примера)

У анализираном корпусу, модални глагол *must* се јавља у значењима деонтичке обавезе, епистемичке („логичке”) нужности, али и динамичке нужности, у којој извор модалности није сам говорник, већ начин на који је свет организован.

2.1.1. Деонтичка значења

У корпусу се модал *must* у значењу деонтичке обавезе, чији је извор сам говорник, јавља 8 пута, што је и очекивано, с обзиром на то да је радња романа таква да не оставља простора за било какву слободну вољу, па чак ни по питању обавеза, већ је све условљено спољним светом, односно тоталитарним режимом.

Из корпуса бисмо издвојили следеће примере:

- 1) а) What you must be, girls, is impenetrable. (42)
б) А ви, девојке, морате бити непробојне. (40)
- 2) а) You must cultivate poverty of spirit. (73)
б) Морате неговати сиромаштво духа. (76)
- 3) а) You must go to sleep, like good children. (88)
б) Сад морате на спавање, као добра дечица. (95)
- 4) а) We must all pull together. (212)
б) Све морамо заједнички да запнемо. (242)

За боље разумевање наведених примера, треба објаснити шири контекст датих ситуација. Наиме, у ситуацијама 1), 2) и 4), нараторка се присећа периода обуке у Центру где су жене учене како да поставе слушкиње. У сва три примера нараторка интроспективно преноси речи Тетка Лидије, главне у Центру. У тим примерима, Тетка Лидија девојкама у Центру издаје обавезу, упутство, које се може тумачити као и савет, како се треба понашати у друштву ради опстанка. Пример (3а) је такође нараторкино присећање на време проведено у Центру када су им приказивали различите документарце. У овом примеру, водитељ емисије коју гледају издаје им наређење, које је донекле ублажено следећим делом реченице. У сва четири примера, преводни еквивалент је глагол *морати* у личном облику који, као и оригинали, изражава деонтичку облигаторност вишег степена.

2.1.2. Динамичка значења

У динамичком значењу нужности, која потиче изван говорника, дакле, условљена је спољним светом и његовим уређењем, модал *must*

се јавља 24 пута, што је три пута више у односу на деонтичко значење модала у корпусу. Ова разлика је очекивана, имајући у виду да контекст романа приказује тоталитарни режим који непрестано прописује норме, обавезе и правила којима се мора повиновати.

- 5) а) And it's dangerous for her to be out, there must be a Guardian standing outside the door, waiting for her. (40)
б) А и опасно је да буде напољу, пред вратима мора да буде Чувар и да је чека. (37)
- 6) а) I must leave the impression that I'm not offended, that I'm open to suggestion. (70)
б) „Хвала”, кажем. Морам оставити утисак да нисам увређена, да сам широког духа. (73)
- 7) а) What I must present is a made thing, not something born. (75)
б) Морам приказати нешто створено, а не нешто рођено. (78)
- 8) а) You can't have them taken out; whatever it is must be carried to term. (114)
б) Бебе се не могу извадити; какве год да су, трудноћа се мора изнети. (124)

У примерима (5а) и (8а), динамичка нужност је условљена околностима, тачније тоталитарним режимом којим је свет уређен. Пример (5а) указује на чињеницу да је уређењем друштва прописано да жена у другом стању не сме ићи нигде сама, док пример (8а) истиче да је абортус забрањен у овом друштву. Контекст указује на институционализовану принуду у оквиру тоталитарног система, па употреба модала *must* није само граматичка конструкција, већ преноси социјално условљену норму која се у преводу мора стилски прилагодити циљном језику. Примери (6а) и (7а) указују на то како људи ретко намећу обавезе сами себи, чак и када је субјекат реченице „ја”. Модал *must* са субјектима у првом лицу једине преноси динамичку нужност за значењем „нужно је да”. У примерима (6а) и (7а), нараторки је наметнуто да се понаша на одређени начин, није она то сама изабрала, већ је то нужно за њен опстанак у оваквом друштву. Другим речима, *must* рефлектује унутрашњу принуду условљену спољним околностима и страхом од последица непослушности. У сва четири примера, преводни еквивалент је глагол морати у личном облику који, као и оригинали, изражава нужности које могу потицати од туђе воље, а не само од воље самог субјекта.

Када су у питању одрични облици модала *must*, они имају нешто другачије значење. Наиме, они не подразумевају супротно значење које би било одсуство обавезе, већ подразумевају одређену забрану (Картер и Макарти 2006: 656):

- 9) а) What I feel is that I must not feel. (47)
б) Осећам да не смем да осећам. (45)
- 10) а) I am like a child here, there are some things I must not be told. (63)
б) Овде сам као дете, неке ствари не смеју ми се рећи. (65)

11) а) I must not deprive her of her time. (73)

б) Не смет јој одузимати време. (77)

Као што је већ речено, сви пронађени примери у корпусу представљају забрану коју је наметнуло неко друго лице, околности, друштвено уређење. У свим примерима се као преводни еквивалент јавља глагол *смет*и у одричном облику (*не смет*и) који изражава забрану или недостатак смелости (Мразовић и Вукадиновић 1990: 148), што у потпуности одговара оригиналима.

2.1.3. Епистемичка значења

У епистемичком значењу, које подразумева „логичку” нужност, када говорник има доказе или претходно знање на основу ког даје свој исказ, или које може изражавати снажан став говорника о вероватноћи пропозиције, модал *must* се јавља 145 пута, што сведочи о томе да је то његова најчешћа употреба. Висока учесталост епистемичког значења модала *must* може бити повезана са атмосфером романа у којој су доминантни несигурност, страх и потреба за доношењем закључака на основу непотпуних или индиректних информација, што одражава и ментални и емоционални став ликова у условима тоталитарног режима. Другим речима, ова употреба модала није само граматичка конструкција, већ подразумева и начин на који ликови покушавају да схвате и објасне свет око себе.

12) а) She must have been waiting behind it. (27)

б) Мора да нас је чекала иза њих. (22)

13) а) The cigarettes must have come from the black market, I thought, and this gave me hope. (28)

б) Цигарете су сигурно набављене на црно, помислих и то ми даде наду. (23)

14) а) There must have been needles, pills, something like that. (51)

б) Мора да је било игала, пилула, тако нечег. (51)

15) а) He must know something they want to know. (108)

б) Зацело зна нешто што и они желе да сазнају. (117)

У свим наведеним примерима изражава се снажан став говорника о извесности пропозиција. У већини примера, говорник, односно нараторка, има одређене доказе или претходно знање, који јој омогућују да има овакав став. Као преводни еквиваленти, у овом значењу најчешће се јавља нелични облик глагола *морати* + *да* + допунски глагол у перфекту, који има значење претпоставке (Мразовић и Вукадиновић 1990: 147–148), што одговара употреби перфекатског инфинитива након модала *must*, јер се у тим случајевима његово значење увек односи на закључивање (Картер и Макарти 2006: 656). Са тим у вези, важно је поменути да Јулиана Бестерс-Дилгер, Ана Дробњаковић и Бјорн Хансен (2009: 190–191) истичу да само језици са *да*-конструкцијама, међу којима је и српски, могу постићи епистемичко значење са модалом у

безличном облику, јер је категорија лица маркирана личним обликом глагола из допуне. Такође, на основу става Милоша Ковачевића (2009: 78), оваква употреба модала *морати* као модалне партикуле у облику *мора*, додатно сведочи о његовом епистемичком значењу. Осим глагола *морати*, јављају се и адвербијали *сићурно* и *зацело* који како Пипер и др. (2005: 643) наводе, такође изражавају снажну епистемичку нужност.

Међутим, поред ових преводних еквивалената, јављају се и примери у којима не постоји никакав модални глагол, израз или адвербијал.

16) а) Her nose must once have been what was called cute but now was too small for her face. (29)

б) Нос би јој се некада назвао слатким, али сад је био премален за њено лице. (24)

17) а) She must have been about thirty-five. (72)

б) Имала је око тридесет пет година. (75)

18) а) I think it must be hard. (74)

б) Мислим да је то тешко. (78)

У примеру (16а) епистемичка нужност се преноси глаголским начином, потенцијалом којим се, између осталог, исказује могућност, односно став говорника према могућности радње. Дакле, модалност се у преводу остварује путем глаголског начина, док се модални глагол из оригинала потпуно губи. Међутим, због семантике потенцијала, који се јавља као маркер повећане епистемичке дистанце и тиме неутралише недостатак дисталних форми у српском језику (Трбојевић-Милошевић 2004: 179), ово преводно решење се може сматрати прихватљивим. Постоје и случајеви, као у примеру (17) и (18), где се у преводу проналазе само перфекат или презент допунског глагола. У овим случајевима, модалност се преноси глаголским временима и на тај начин се реченице преносе као чињеничне тврдње, не остављајући простор за контрадикторност или могућност неистинитости исказа што одговара употреби модала у оригиналу. Међутим, употребом глаголских времена губи се дистанца коју говорник жели да оствари употребом модала у оригиналу, а и немодализовани исказ представља снажнији чињенични исказ него онај који садржи неки додатни израз који означава извесност (Даунинг и Лок 2006: 381), што би значило да преводи ипак представљају снажније тврдње од оригинала.

Још један пример који бисмо издвојили из корпуса је:

19) а) “You must find this strange,” he says. (138)

б) „Вероватно ти је ово чудно”, каже. (152)

У примеру (19), као преводни еквивалент глагола *must* јавља се адвербијал *вероватно* који према Пиперу и др. (2005: 643) такође преноси значење епистемичке модалности, али у овом случају знатно умањује снагу говорниковог става из оригинала, јер се употребом адвербијала *вероватно* указује на виши степен дистанцираности, односно мањи степен извесности.

Можемо закључити да се модал *must* неретко преводи српским модалом *морају* (у одричном облику (*не*)*смейи*), поготово када су у питању деонтичка и динамичка модалност, и да се у тим случајевима не може направити јасна разлика између ова два значења, зато је неопходна анализа ширег контекста у оба језика. Међутим, када је у питању епистемичка модалност, често срећемо и друга решења попут модалних израза, потенцијала, глаголских времена итд. Сва ова решења су, у одговарајућим контекстима, прихватљива, јер, како наводе Јанић и Стаменковић (2016: 135), у неким случајевима енглеска реченица има „факултативни модал”, односно индикативно значење, па је ни не треба преводити модалом, самим тим што модалност у српском језику може бити маркирана на различите начине (помоћу модалних партикула или различитих глаголских облика), али треба водити рачуна о доследности значења.

2.2. МОДАЛ HAVE TO У КОРПУСУ

Као што је већ речено, у корпусу се модал *have to* јавља 105 пута у 101 реченици. Испитивани модал се у свом облику *have to* (коме у неким случајевима претходе модали *would* или *will*) јавља у 78 примера, док од тога 16 примера представљају негацију овог глагола (*doesn't have to*, *don't have to*, *won't have to*, *didn't have to*). У облику *has to* јавља се 4 пута, у облику *had to* 19 пута, а у облицима *have / has had to* 4 пута. Сви облици су праћени простим инфинитивом као допуном.

У анализираном корпусу, модални глагол *have to* се јавља у значењу динамичке облигаторности, која је условљена околностима и спољним факторима, и у значењу епистемичке („логичке”) нужности. У неколико примера се јавља и у значењу деонтичке обавезе када изражава обавезу коју говорник намеће самом себи.

2.2.1. Деонтичка значења

Модал *have to* се врло ретко јавља у деонтичком значењу, зато што је његова примарна употреба исказивање обавеза које потичу ван говорника. Међутим, у анализираном корпусу пронађено је 6 примера када модал *have to* исказује обавезу коју је говорник наметнуо самом себи. Ово је, такође, у складу са контекстом романа у којем владајући тоталитарни режим не оставља простора слободној вољи, те и у случајевима када говорник намеће обавезу самом себи, он то ради због сопственог опстанка.

20) а) I have to get away, back to the stairs, before I dissolve entirely. (103)

б) Морам да побегнем, уз степенице, пре него што се потпуно растопим. (112)

21) а) But I had to try it anyway, it was my only chance. (236)

б) Међутим, морала сам да пробам, нисам имала другу шансу. (268)

22) а) I have to go to the can. (125)

б) Морам у клозет. (137)

У примеру (20а) видимо како модал *have to* има типичну употребу модала *must*, а то би била обавеза која потиче од самог говорника, од неке унутрашње нужности, али је она ипак условљена инстинктом преживљавања у овом дистопијском свету. Пример (21а) илуструје исту употребу, само смештену у прошлости. Међутим, ово је потпуно очекивано јер модал *must* нема облик за исказивање обавеза у прошлости, већ користи прошли облик глагола *have to* (Даунинг и Лок 2006: 386; Картер и Макарти 2006: 655). У примеру (22а) имамо исказану нужност која се може протумачити као да долази од самог говорника, али се може тумачити и у смислу физиолошке потребе на коју говорник не може утицати, у ком случају би ово онда ипак била динамичка употреба овог модала. У свим примерима као преводни еквивалент налази се глагол *морати* у личном облику и одговарајућим глаголским временима, што одговара оригиналима и њиховим деонтичким употребама.

2.2.2. Динамичка значења

Динамичко значење овог модала подразумева обавезност која је условљена одређеним околностима или наметнута од стране другог лица. У овом значењу модални глагол *have to* је најфреквентнији, што одговара његовој примарној употреби. У корпусу се јавља 97 пута, од тога 19 пута означава одсуство обавезе у свом одричном облику. Ова учестала употреба модала *have to* у овом значењу одражава специфичан контекст романа, у коме тоталитарни режим намеће бројне обавезе и забране, док одсуство обавезе може имати значајну улогу у приказу привремених или условних слобода.

23) а) They have to do everything; if they can. (38)

б) Морају да раде све; ако могу. (35)

24) а) "I have to return it, before they know it's missing." (219)

б) „Морам да је вратим пре но што уоче да је нема.” (248)

25) а) I can't afford pride or aversion, there are all kinds of things that have to be discarded, under the circumstances. (244)

б) Немам право на понос или одбојност, свашта морам да одбацам, под датим околностима. (277)

26) а) "You'd have to watch your weight, that's for sure," he says. (228)

б) „Морала би да пазиш на тежину, свакако”, каже. (260)

За боље разумевање датих примера неопходан је шири контекст. У примеру (23а) нараторка описује начин живота Еконожена, те је тако

друштвеним уређењем условљено да оне морају обављати све послове ако су за то способне. Дакле, у питању је обавеза наметнута друштвеним уређењем. У примеру (24а) Серена Џој, Супруга, обраћа се нараторки у вези са фотографијом коју јој је дала, и објашњава да мора да је врати како и сама не би била ухваћена. Стога, поново се ради о облигаторности која потиче ван говорника. У примерима (25а) и (26а) ради се о стварима које је нужно радити, јер је тако прописано тоталитарним режимом. Преводни еквиваленти свих примера садрже глагол *мора-ти* у личном облику, који може изражавати нужност условљену туђом вољом или околностима.

За разлику од модала *must*, модал *have to* у одричном облику подразумева значење „одсуство облигаторности” (Картер и Макарти 2006: 656).

27) а) A woman that pregnant doesn't have to go out, doesn't have to go shopping. (40)

б) Жена у тако позној трудноћи не мора да излази, не мора у куповину. (37)

28) а) But it doesn't have to be a doctor. (197)

б) Али то не мора бити лекар.

Пример (27а) илуструје одсуство обавеза које жене иначе имају у овом друштву, а које се у контексту романа тумачи као слобода, или чак награда за остварени циљ – друго стање. У примеру (28а) Серена Џој предлаже нараторки да остане у другом стању са неким другим и негира нужност да тај неко други мора бити лекар, што се може интерпретирати као нека врста привидне слободе избора. У оба случаја, превод подразумева одрични облик глагола *мора-ти*, што одговара овим употребама.

2.2.3. Епистемичка значења

Модални глагол *have to* се ретко среће у епистемичком значењу логичке нужности. У анализираном корпусу свега 12 пута и то захваљујући анализи ширег контекста. Оваква употреба епистемичке нужности унутар дистопијског света Републике Гилеад додатно добија на значењу, јер се знање о свету базира на строгој хијерархији и ограниченом приступу информацијама. Стога, логичко закључивање често извире из унапред задатих структура моћи, а не из индивидуалне слободе расуђивања.

29) а) *Sororize*, it would have to be, he said. (25)

б) Рече да би морао да гласи *сороризоваши се*. (20)

30) а) “Scrawny,” says Rita, “but it’ll have to do.” (57)

б) „Жгољаво”, каже Рита, „али то нам је што нам је.” (60)

31) а) That is what you have to do before you kill, I thought. (186)

б) То се мора урадити пре убијања, помислих. (210)

32) a) All you'd have to do, after attaching yourself, would be to lean your weight forward and not fight. (189)

б) Након што се закачим, треба само да пребацам тежину унапред и не опирем се. (213)

У датим примерима ради се о логичком закључивању на основу претходног знања о свету, које је у оваквом државном уређењу значајно ограничено. Као преводни еквиваленти срећу се различита решења. У примеру (29б) имамо глагол *морати* у потенцијалу, што одговара овој употреби, јер се потенцијал користи да означи могућност, а у овом примеру имамо логичко закључивање засновано на нагађању и могућностима, поготово што је модал *have to* ублажен модалом *would* на почетку. У примеру (30б) као преводни еквивалент стоји фраза *али што нам је штио нам је*, која суштински преноси исто значење – да на основу логичког закључивања другог решења нема и да се мора искористити пиле које се поседује. Узимајући у обзир дистопијски свет романа, овај пример додатно указује на прихватање нужности као дела свакодневице; чак и у случајевима када је та нужност резултат логичког резонувања, она је прожета немогућношћу индивидуе да промени или утиче на ситуацију. Међутим, ово преводилачко решење доста одступа од оригинала у лексичком смислу, па би бољи преводни еквивалент био „мораће да послужи”, у ком се задржава и модалност и значење оригинала. Пример (31б) као преводни еквивалент наводи глагол *морати* који може имати значење претпоставке у односу на говорника, што одговара оригиналу у коме нараторка претпоставља о нужностима приликом убиства. У примеру (32б) као преводни еквивалент јавља се глагол *шребати* који може имати значење оцене да је оно што се износи пропозицијом врло вероватно (Пипер и др. 2005: 644). Дакле, и овај глагол може означити неопходност, али је слабијег интензитета од оригинала, те је самим тим снага говорниковог става умањена у преводу. Овакви преводи, иако граматички оправдани, понекад недовољно преносе снагу нужности која у дистопијском контексту често има и идеолошку димензију, односно означава потребу да се прихвати „задато” не због објективне логике, већ због наметнутог система вредности, али се при превођењу често користе различита решења ради природнијег превода.

Као и када је у питању модални глагол *must*, лексичко-модални помоћни глагол *have to*, се такође, у највише случајева деонтичке и динамичке модалности преводи српским модалним глаголом *морати*, а разлике у значењима се остварују тек анализом ширег контекста у оба језика, док се значење епистемичке модалности преводи различитим механизмима – различитим облицима модала *морати*, потенцијалом, модалним глаголом *шребати* или чак одређеним лексичким конструкцијама. Као и у претходном случају, сва ова преводна решења су прихватљива док успевају да пренесу значење оригинала и задржавају намеравану модалност израза.

3. ЗАКЉУЧАК

Основна разлика између модала *must* и *have to* која се истиче у литератури је та што се *must* углавном користи да искаже обавезе наметнуте од стране говорника, а *have to* исказује обавезе условљене спољним светом. Међутим, постоји тенденција у савременом језику да се ови модал користе алтернативно, што је ово истраживање додатно потврдило. Модал *must* се и те како може користити за исказивање обавеза које је наметнуло друго лице или околности, док се модал *have to* може користити за обавезе које потичу од самог говорника. У анализираном корпусу се обе врсте обавеза преносе српским модалом *морати* и не постоји никакав механизам за наглашавање те разлике, већ се оне утврђују анализом контекста, као што је случај и са енглеским језиком, с обзиром на то да се модали *must* и *have to* све више користе за исказивање истих значења. Српски модал *морати* доследно преноси значења оригинала, с обзиром на то да се користи за исказивање нужности, која може потицати од туђе воље, али и од воље самог говорника. Међутим, одабир модала *морати* је у преводу условљен и самим контекстом романа, јер је по интензитету јачи од других могућих преводних еквивалената, као што су *шребаћи* и *ваљаћи*, који носе слабији интензитет нужности, или пак звуче стилски неусаглашено са опресивним тоном оригинала. У тоталитарној атмосфери Гилеада у коме су закони, правила и наредбе апсолутне и неприкосновене, а појединци су под сталном контролом и репресијом, одабир глагола *морати* не одражава само лексички избор, већ и потребу да се у преводу очува интензитет модалности, чиме се потврђује почетна хипотеза рада.

Оба енглеска модала могу исказати и епистемичку нужност, углавном засновану на логичком закључивању. Код овог значења се у српском језику може направити разлика у односу на претходна два. Наиме, и за ово значење се у српском језику користи модал *морати*, али у свом неличном облику (*Мора да је било ијала, ијилула, ијако нечеј*), када више заправо и није модални глагол, већ модална партикула. Такође, запажено је да се код модала *must* адвербијали као преводни еквиваленти јављају само у овом значењу. Од адвербијала бисмо издвојили *сијурно* и *зацело*, који успешно преносе ово значење, али јавља се и адвербијал *вероватно*, који има исто значење, али слабијег интензитета. Поред њих, јављају се и примери у којима се епистемичка нужност преноси потенцијалом, перфектом или презентом допунског глагола. Потенцијал успешно преноси намеравамо значење. Са друге стране, употребом перфекта или презента, дистанца из оригинала се потпуно губи, па оно што је била епистемичка нужност, постаје чињеница. Као преводни еквиваленти модала *have to*, поред глагола *морати* у неличном облику, јавља се и модални глагол *шребаћи*, као и различите лексичке структуре. На основу изнетих запажања, можемо потврдити и другу хипотезу рада, с обзиром на то да сва наведена преводилачка решења имају суштински

иста значења, која одговарају оригиналима, иако су у неким случајевима приметне разлике у нијансама значења, она доприносе природнијем преводу.

Када су у питању одрични облици ових модала, они имају различита значења, а самим тим и различите преводне еквиваленте. Одрични облик модала *must* исказује забрану, те се као преводни еквивалент јавља одрични облик глагола *сметти* који, такође, има значење забране, што одговара овој употреби оригинала. Значење одричног облика модала *have to* (*doesn't have to*, *don't have to*, *won't have to*) подразумева одсуство обавезе које се преноси одричним обликом модала *морати* са истим значењем.

Потребно је напоменути да су изведени закључци засновани на корпусу који обухвата један роман и његов превод, те се као предлог за будућа истраживања намеће потреба за применом обимнијег и тематски разноврснијег корпуса.

Извори

Атвуд 1998: М. Atwood, *The Handmaid's Tale*, New York, Anchor Books, a division of Penguin Random House LLC.

Атвуд 2006: М. Атвуд, *Слушкињина прича*, Београд: Лагуна.

Литература

Артс 2011: В. Aarts, *Oxford modern English grammar*, Oxford University Press.

Бајби и Флајшман 1995: Ј. Bybee, S. Fleischman (eds.), *Modality in Grammar and Discourse*, Amsterdam – Philadelphia: John Benjamins.

Бестерс-Дилгер, Дробњаковић и Хансен 2009: Ј. Besters-dilGer, A. Drobnyaković, B. Hansen, *Modals in the Slavonic Languages*, In: Björn Hansen, and Ferdinand de Haan (eds.), *Modals in the Languages of Europe: A Reference Work*. Berlin – New York: Mouton de Gruyter, 167–197.

Даунинг и Лок 2006: А. Downing, P. Locke, *English grammar: A university course*, Routledge.

Јанић и Стаменковић 2016: А. Јанић, Д. Стаменковић, *Модални глаголи must, should, can / морати, требати, моћи у енглеском и српском језику: Опште карактеристике и изазови при превођењу*, Нови Сад: *Зборник Маџице српске за филологију и лингвистику*, LIX/2, Нови Сад, 129–149.

Картер и Макарти 2006: R. Carter, M. McCarthy, *Cambridge Grammar of English: A Comprehensive Guide: Spoken and Written English Grammar and Usage*, Cambridge: Cambridge University Press.

Ковачевић 2009: М. Ковачевић, *Глаголске алолексе као модалне ријечи*, *Научни састај слависта у Вукове дане*, 38/1: 73–86.

Мразовић и Вукадиновић 1990: П. Мразовић, З. Вукадиновић, *Грамађика српскохрватској језика за странце*, Сремски Карловци: Издавачка књижарница Зорана Стојановића.

Новаков 2023: П. Новаков, *Студије из енглеско-српске контрастивне граматике* глагола, Нови Сад: Филозофски факултет.

Палмер 1990: F. R. Palmer, *Modality and the English Modals*, London: Longman.

Пипер и др. 2005: П. Пипер, И. Антонић, В. Ружић, С. Танасић, Љ. Поповић, Б. Тошовић, *Синтакса савремене српске језика: проста реченица*, Београд: Институт за српски језик САНУ.

Пртљага 2014: Ј. Пртљага, *Деонтичка модалност у енглеском и српском језику*, Вршац: Висока школа струковних студија за васпитаче „Михаило Павлов”.

Трбојевић-Милошевић 2004: И. Трбојевић-Милошевић, *Модалност, суд, исказ*, Београд: Филолошки факултет.

Хадлстон и Пулам 2002: R. Huddleston, G. K. Pullum, *The Cambridge Grammar of the English Language*, Cambridge: Cambridge University Press.

Đurđina T. Jovanović / MODAL VERBS *MUST* AND *HAVE TO* IN THE NOVEL *THE HANDMAID'S TALE* AND THEIR TRANSLATION EQUIVALENTS

Summary / The subject of this paper is a contrastive analysis of the English modal verbs *must* and *have to* and their translation equivalents in the novel *The Handmaid's Tale* by Margaret Atwood, which is set in a dystopian world where norms, obligations, and prohibitions are strictly defined and controlled. This context provides frequent and semantically diverse use of modal verbs, which makes this novel suitable for analyzing translation practices in transferring modality from English to Serbian. The aim of the paper is to identify possible translation equivalents of English modal verbs analyzing one novel and its translation into Serbian, and to highlight translation strategies employed to convey modality in a specific narrative and cultural context. While *must* and *have to* share overlapping semantic fields, they differ significantly in terms of the source of obligation: *must* typically reflects the speaker's authority or internal imposition, whereas *have to* conveys obligation derived from external circumstances. However, contemporary usage shows an increasing tendency toward their interchangeable application – an observation this study aims to examine and substantiate. In the Serbian translation of the novel, both types of obligation are generally expressed through the modal *morati*, which lacks the capacity to mark this distinction explicitly, which is therefore determined by analyzing the context, as is the case with the English language, given that the modals *must* and *have to* are increasingly used to express the same meanings. Drawing on the framework that categorizes English modal meanings into deontic, epistemic, and dynamic modalities, the study analyzes corpus examples according to these modal types, alongside their corresponding translations in Serbian. The analyzed examples have shown that in the novel, the most common translation equivalent of the English modals *must* and *have to* in the meanings of deontic and dynamic modalities is the verb *morati*, which is partly conditioned by the context of the novel. It has been noted that different translation solutions appear only in the case of epistemic modality (adverbials, non-finite verb forms, or shifts in tense and mood) in order to convey the original meaning as closely as possible and preserve the most natural expression in the Serbian language.

Keywords: modal verbs, deontic and epistemic modality, English language, Serbian language, translation equivalence, *The Handmaid's Tale*.

Примљен: 8. 5. 2025.

Прихваћен августом 2025.